

des del *Gazophylacium* de Lacavalleria: «ANGUSTIA o *angunia* del ánimo: angor, anxietas, sollicitudo», «ANGUSTIAR, o *anguniar* al ánimo de algú; *causar angustia* o *angunia* al --- aliuem angere, discruciarre --- lo que *causa angustia* o *angunia* al ánimo: an-gorem afferens --- *Angustiar*se o *anguniar*se: *tenir lo ánimo en angustia* o *angunia* --- *angustiat*, *anguniat*: anxius ---»; Belv. i Lab. 1839 tot registrant encara les formes acastellanades *angústia*, *angustiar*, posen ja la definició principal a *angúnia*, *anguniar*. I aquest és el mot que rep el prestigi dels bons prosistes de la Renaixença.

És freqüent ja des de la primera obra novellesca d'Oller: «quin afany, quina *angúnia*, quan veyja que 'l deixava entre lo zumzeig de las onas», «no passis *angúnies*: tot s'arreglarà», «--- digué la Madrona a la dida, tot regraciant-li la seva bondat y emprenent lo camí de casa seva, no lliure encara d'*angúnies*» (*La Papallona*, pp. 33, 125, 162). «Aquests retorns a la vida eren collectius --- havia caigut una idea gloriosa en el calabòç, una gota de llum disolta en aquell ambient de sutge, i en el cervell masegat per l'oratge de les *angúnies* desesperades començava a fer-s'hi una calma retornadora», «sóc reina i sóc deessa --- només te vui a tu per a --- cremar als teus peus l'encens que asseca les llàgrimes dels ulls i s'enduu com fumera les *angúnies* del cor» (PCoromines, *Presons Im.* XIII, XII). «De nit i de dia em turmentaven visions esgarri-foses --- deixant-me capolat, amb les suors d'una mortal *angúnia*», «el llibre s'ha acabat --- ideacions d'un estat d'ànima que s'ha esvaït, *rauxes d'angúnia*, com us volia titular, quan us començava a donar forma en les boscuries tenebroses», id. (*O. C.*, 882a, 886b, 458b, 460b).

L'essencial sobre l'etimologia i formació del modern *angúnia* varen dir-ho Moll (*AORBB* I, 193) i fins ja Spitzer (*Etyim. a. d. Kat.*, en *NphMgn.*, 1913, 157ss.). El mot mig-savi *agonia*, ja a l'Edat Mitjana, en català, dóna proves d'una evolució semàntica que l'aparta de la vinculació a les angioixes del moribund i fins de tot malalt. Ho veiem ja en un clàssic com el *Tirant*, i tant en la part de Martorell com en la del seu imitador: quan Tirant ha caigut daltabaix: «con la Princesa ho sabé fon posada en gran *agonia* e, lamentant-se, dix: —O mon senyor Tirant --- mort sou vós, mort! Car qui cau de tan gran altura com vós sou caygut, no se pot sperar longa vida posseyr», «veig-me en exili entre gents bàrberes --- O, mort, --- dóna terme a la mia incomparable dolor e intollerable *agonia*!» (cap. 221, 361, Ag. III, 98; IV, 119); i vegeu-ne encara un altre del S. xv en *ALM* s. v. *agonia*.

Quant a la llengua parlada, aquesta obra hi afegeix: «*agoniat*: acubat, massa tancat, que ofega: *an aquesta cambra hi vaig fer aqueixa altra porta perquè me quedava massa agoniada* (Gaià)», i com a verb transitiu «donar angoixa o molèstia molt grossa, cast. *acongojar*, *apurar*, 'deixa'm estar, no m'*agonies*!» (Val. Maestr.). Us que podem exemplificar en valencians del Sud i del Nord: «siga per la tufarrera o per el entreo de la gàbula, yo estava *agoniat* pa posà es gar-

rofins: fea capelles pero no en caïen», *Canyissaes*, p. 48; «Abdalí --- diu: —Dona, sóc l'amo / de València... / —Què hau fet de mon pare?— torna / a dir ella *agoniada*», Ga.Girona, *Seidia*, 132. I la mateixa forma primitiva trobem encara amb aquests sentits en escriptors i fonts de les tres Illes: eiv. «*agúnias*, náuseas, congojas», PzCabrero; *agonía* 'angúnia' en les Comèdies de Bartomeu Ferrà (*IdOr.* I, 112); i amb alguna variant a Menorca: «Jo no venc per agraviar, / ni per moure confusions / --- / —Ja poreu tenir per cert / que m'hau causada *argunia* perquè som sa seva fia / per defensar-ló si perd», en JVVivó (mj. S. XVIII: *Camps Merc.*, *Folk. Men.* I, 230).

Si tinguéssim ben datades les velles cançons del romancer del Princ., potser podríem fixar les dates en què aquest *agonia*, primitiu de forma, i ja no de sentit, va anar girant-se cap a la forma moderna. Segurament són més antigues les primeres, on no hi ha encara la *n* paràsita: «Quan ne foren al sopar, no pot sopar d'*agonia*: / —Què teniu, el senyor Comte, que no s'opeu d'*agonia*? / —Comtessa, 'nem-nos al llit, que en el llit jo vos diria», Milà, *Romllo.*, 237 (igual, ja a l'ed. del *Romllo.* de 1853), «quan la viuda ho sabrà, tindrà llarga malaltia / --- rossinyol, bon rossinyol, em donguis tant' *agonia*, / si em duus noves de l'amor --- ara bé 'ns podem casà ---», id. 375.7; però més endavant ja apareixen formes intermèdies, amb l'accentuació grega en *-ia* però ja amb la nova *n*: «sense Ell pendre mort, am molta d'*angonia* / Jesús n'està passant: / mentre 'ls deixebles dormen / el mestre està vetllant», id., 42.38 (recollida en el Penedès).¹

Altrament aquest procés de barreja entre dos mots i conceptes, no ha estat cosa exclusiva del català, car també se'n troben mostres en parlars italians i occitans: a Servigliano (Marques) «*angunia*: *agonia*» (*ARom.* XIII, 248), i particularment en provençal, on sembla quedar un poc més de contacte amb el sentit de l'hellenisme medical, però apartant-se'n ja bastant en l'aspecte semàntic i netament en el fonètic: «adounc me fau anà au Demòni? / O marrit soungue de l'*angòni*! / Maire de Dieu! qué devendrai?», Mistral (*Nerto* VI, 432), «coume un grand vièi qu'es a l'*angòni*, / eu pareissié tout *malancòni*» (*Mireio* x, 6.5).²

El cultisme radical i mèdic *agonia* 'congoixa de la mort' es documenta des de 1479 (*AlcM*).

DERIV.: *Anguniar*, *anguniat* [1695, Lacav.; Belv.]: «lo que ha *anguniat* prou al Sr. Anton d'Amat --- era ser ja 3 quarts d'una i no havia encara arribat --- la senyora donya Manuela», Maldà (*Coll. de la B. Vida*, p. 97); «senyalant-me una llunyana fumareda --- —Ja bilen la carbonera --- Jo espantat de la direcció que marcava el fum: —Si no n'hi ha d'encesca. Déu meu, Déu meu! —En Pep no tornà raó, i seguïrem la marxa més *anguniadament* que abans», MVayreda (*Punya-lada* XII, p. 155); *anguniador*. *Anguniejar*. *Anguniós* [1803, Belv., Lab.].

Deriv. del cultisme integral *agonia*: *agoniar*, *agoniat* (veg. supra). *Agoniós* 'angoixós' (*DAG.*). *Agonitzar* [-isar, 1650, DT o.]; *agonitzant* [-isant, 1695, Lacav.;